

Funded by
the European Union

УДК 373.24

Карук Інна Василівна, асистент, доктор філософії Ph.D, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21000, <https://orcid.org/0000-0001-9626-9589>

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Стаття присвячена одній із актуальних проблем сучасної освіти – екологічне виховання дітей дошкільного віку. Саме в цей період закладаються основи екологічної свідомості, екологічної культури, що впливають на поведінку та діяльність людини у природі. Необхідність екологічного виховання зумовлена наявністю світової екологічної кризи, причина якої криється у практичній діяльності людини. Проблема організації навчання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в країнах Європи, спрямована на розвиток вмінь і навичок природоохоронного спрямування. Педагоги ці завдання вирішують в процесі цілеспрямованого розвитку мислення дитини та формування екологічної свідомості в них. Основою екологічної свідомості є розуміння зв'язків і відносин, що існують у природі, і ролі людини в них та вміння розуміти й любити природне довкілля.

Стаття порушує питання екологічної освіти та виховання дошкільників як пріоритетного напрямку розвитку культури європейського суспільства. На основі вивчення європейського досвіду встановлено, що традиційні форми, методи та прийоми роботи з дітьми під ознайомлення їх з природним довкіллям є малоефективними. Педагогам варто застосовувати активні форми пізнання навколишнього світу.

Метою статті є дослідження європейського досвіду щодо формування екологічної культури в дітей та його впровадження в закладах дошкільної освіти України. Також у статті описано проект Project: 101085524 – EcoEdEU – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach», мета якого опанування студентами теоретико-методичних основи організації процесу екологічного виховання дошкільників та молодших школярів на основі Європейського досвіду. Впровадження європейського досвіду в закладах дошкільної освіти, щодо формування екологічної культури позитивно впливатиме на розвиток дитини як особистості.

Funded by
the European Union

Ключові слова: європейський досвід, діти дошкільного віку, екологічна освіта та виховання, заклад дошкільної освіти, дитяче експериментування, пошукова діяльність.

Karuk Inna Vasylivna, assistant, doctor of philosophy, Ph.D., Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi, str. Ostrozhkogo, 32, Vinnytsia, 21000, <https://orcid.org/0000-0001-9626-9589>

«ECOLOGICAL EDUCATION AND EDUCATION OF PRE-SCHOOL CHILDREN AS A PRIORITY DIRECTION OF CULTURE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN SOCIETY»

Abstract. The article is devoted to one of the urgent problems of modern education – ecological education of preschool children. It is during this period that the foundations of ecological consciousness and ecological culture are laid, which influence human behavior and activity in nature. The need for ecological education is determined by the presence of a global ecological crisis, the cause of which lies in the practical activities of man. The problem of organizing the education of preschool children in preschool education institutions in European countries is aimed at the development of environmental protection skills. Educators solve these tasks in the process of purposeful development of the child's thinking and the formation of environmental awareness in them. The basis of ecological consciousness is the understanding of connections and relationships that exist in nature, and the role of man in them, and the ability to understand and love the natural environment.

The article raises the issue of ecological education and education of preschoolers as a priority area of cultural development of European society. Based on the study of European experience, it was established that traditional forms, methods and methods of working with children to acquaint them with the natural ecological are ineffective. Teachers should use active forms of knowledge of the surrounding world.

The purpose of the article is to study the European experience in the formation of ecological culture in children and its implementation in preschool education institutions of Ukraine. The article also describes the Project: 101085524 – EcoEdEU – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach», the purpose of which is for students to master the theoretical and methodological foundations of organizing the process of environmental education of preschoolers and younger schoolchildren based on the European experience. The implementation of European experience in preschool education institutions regarding the formation of ecological culture will have a positive effect on the development of the child as an individual.

Key words: European experience, preschool children, ecological education and upbringing, preschool education institution, children's experimentation, research activity.

Постановка проблеми. Вхідження України в систему світового цивілізаційного процесу, освоєння загальнолюдських цінностей та культури новими поколіннями відбувається через систему освіти, де особливої актуальності набувають численні положення, інноваційні технології та практичний досвід країн Європи.

Висока якість освіти європейських країн ґрунтується на принципах гуманізму та дитиноцентризму. В основній стратегії цих держав головний акцент робиться на тому, що кожна дитина цінна сама по собі, незалежно від її характеристик та здібностей.

Одне з головних завдань педагогів закладів дошкільної освіти – створення умов для розвитку творчої, життєво компетентної особистості, здатної реалізувати свій потенціал у сучасному суспільстві. Необхідною складовою реалізації цього завдання є формування у дітей позитивного мислення, що не тільки сприяє їхньому різнобічному розвитку, а й допомагає їм оволодіти вміннями орієнтуватися у змінному довкіллі, продуктивно та гармонійно з ним взаємодіяти, легко пристосовуватися до нових умов життя.

Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, що передбачає створення передумови гуманної взаємодії з природним довкіллям.

Екологічне виховання дітей передбачає формування в них активного пізнавального ставлення до навколишнього світу, здатності доволіно регулювати свою пізнавальну діяльність, вміння орієнтуватися у різноманітних явищах та предметах, а головне берегти природу. Усе це сприяє створенню внутрішніх передумов, які забезпечують природоохоронну діяльність дошкільнят.

Проблема організації навчання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в країнах Європи, спрямована на розвиток вмінь і навичок природоохоронного спрямування. Педагоги ці завдання вирішують в процесі цілеспрямованого розвитку мислення дитини та формування екологічної свідомості в них. Основою екологічної свідомості є розуміння зв'язків і відносин, що існують у природі, і ролі людини в них та вміння розуміти й любити природне довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема екологічної освіти досліджується відомими науковцями як в історично-педагогічній спадщині (Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, Ф. Фрйобель, К. Ушинський

та інші), так і в сучасних дослідженнях (Н. Баюрко, Н. Гавриш, О. Григорович, І. Карук, Н. Лисенко, З. Плохій Л. Присяжнюк, І. Стахова, Г. Тарасенко та інші).

Науковиця Л. Присяжнюк пропагує застосування квестів під час літнього періоду, що дає можливість реалізувати освітні цілі в захопливій ігровій формі з цікавим сюжетом, що містить елементи пошуку, дослідження, відкриття, а також формується екологічна свідомість у дітей. У журналі «Дошкільне виховання» авторка статті «Екологічні квести як освітня технологія» описує історію виникнення квесту, види квестів, методичні аспекти реалізації освітнього квесту та пропонує приклад такої форми роботи з дітьми [5].

Педагогиня З. Плохій у своїх працях зазначає, що традиційні форми, методи та прийоми навчальної роботи є малоефективними. Надзвичайно важливо в ознайомленні дітей з природою дотримуватися принципу гетерогенності екологічної діяльності, який полягає у педагогічній доцільності залучення дитини до активних форм пізнання дійсності. Це спостереження, досліді, догляд за рослинами та тваринами [4].

Мета статті полягає у дослідженні європейського досвіду щодо формування екологічної культури в дітей та його впровадження в закладах дошкільної освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток культури європейського суспільства неможливий без усвідомлення дитиною своєї єдності зі світом рослин і тварин, почуття відповідальності за нього. Педагоги європейських країн наголошують, що безпосередній контакт з довкіллям, природним оточенням – найкращий шлях здобуття знань та виховання почуттів [7]. Діти спостерігають, досліджують, відчувають та слухають природу. Така робота проводиться на заняттях та інших формах, методах роботи з дітьми під різноманітних режимних моментів: ігрова діяльність, дослідницька-експериментальна діяльність, спостереження, екскурсії, освітні ситуації, освітні подорожі, щоденні та цільові прогулянки, створення моделей, конструювання з природного матеріалу. Наведемо приклади таких завдань:

Експеримент

Тема. Відходи

Дослідницьке завдання: сформувати уявлення дітей про відходи як матеріали, речовини або предмети, які не можуть використовуватися людьми; розвивати увагу, мислення, пам'ять; виховувати бережне ставлення до довкілля.

Обладнання: зразки відходів (скло, папір, нитки, одноразовий посуд, різні харчові рештки тощо), ємкість для відходів.

Хід досліді:

1 етап. Вихователь розповідає дітям про відходи та демонструє відео (або світлину з відходами).

2 етап. Діти збирають зразки відходів вдома та приносять до закладу дошкільної освіти. Вихователь: Діти, які предмети ви принесли? Як Ви використовували ту чи іншу річ? Чому ця річ є непридатною?

Педагог пояснює умови проведення досліду (експеримент триває 30 днів).

3 етап. Вихователь: Поміщаємо відходи в ємкість (сітку) та фіксуємо, які предмети (матеріали) ми там розмістили. Потім відходи закопуємо в землю.

4 етап. Через місяць ємкість з відходами викопують та порівнюють зі списком, який був складений на початку проведення досліду. Діти разом з вихователем визначають, що змінилось в сітці та роблять висновок, що не всі відходи розкладаються. Розповідь вихователя про те, що багато відходів забруднюють нашу Землю та вони потребують спеціальної переробки. І чим менше буде відходів, тим чистішою буде наша Планета.

Спостереження з елементами дослідницької діяльності

Тема. Вода – наш скарб

Дослідницьке завдання: сформувати уявлення дітей про воду та її значення для людини; вчити дітей заощаджувати водні ресурси; розвивати увагу пам'ять, мислення; виховувати бережне ставлення до води

Обладнання: аркуш паперу, олівець.

Хід спостереження:

1 етап. Розповідь вихователя про воду як рідину, яку не можна поставити, покласти, що її треба берегти, користуватися нею економно, оскільки вона є необхідною для всього живого.

2 етап. Діти готують аркуш паперу, де вони будуть фіксувати свої результати спостереження.

3 етап. Дошкільники спостерігають скільки води вони використовують вдома та на підготовленому аркуші малюють позначки у вигляді склянок з водою.

4 етап. Вихователь запитує в дітей: У яких випадках ми користуємось водою? Які страви складаються з води? Чому ми не можемо прожити без води? На що частіше витрачаємо воду? Як ми можемо зменшити витрати води вдома? Педагог пропонує дошкільникам дослідити чи зменшаться витрати води якщо ми не будемо вмикати кран, коли чистимо зуби тощо.

Пропоновані завдання потребують створення атмосфери зацікавленості. Досягнути цього допоможуть доречно поставлені й зрозумілі дітям запитання, цікаві розповіді вихователя. Варто пам'ятати, що нові знання як результат самостійного відкриття дитини мають ґрунтуватися на раніше засвоєних.

Отже, у сім'ї та в закладі дошкільної освіти формуються перші уявлення дитини про навколишній світ. І саме в країнах Європи доступна самостійна пошукова та дослідницька діяльність дошкільнят під керівництвом дорослого створює широкі можливості для виховання в малят інтересу до природи та розуміння її значення. При цьому діти вчаться порівнювати, аналізувати, виправляти помилки. У них розвивається самостійність, ініціатива, такі необхідні для формування активного, бережного та природоохоронного ставлення до природи. Усвідомлюючи це, педагоги зарубіжжя пропонують малятам різноманітні, доступні їм практичні завдання [3].

В країнах Європи (Польща, Німеччина, Фінляндія, Франція, Україна) панує вільний підхід до взаємодії з дітьми та переважають самодіяльні вільні ігри. Це ігри з природними матеріалами, які малюки самостійно вигадують та програють. Педагоги легко налагоджує стосунки з кожною дитиною як з творчою особистістю в процесі їхніх спільних багатократних ігрових, пошукових дій в різних видах діяльності. Наведемо приклад таких ігор.

Гра «Упізнай листочок»

Мета: закріпити знання дітей про дерева та їх листки; розвивати увагу, пам'ять, мислення, мовлення; виховувати бережне ставлення до природи.

Матеріали: рамки та вкладки із зображенням дерев, листя та плодів.

Хід гри:

Вихователь під час прогулянки роздає рамки, де зображені різні види листків. Діти взявши рамку прикладають її до листків, які вони знайшли. Якщо зображення співпадає із листком, дошкільники промовляють: «У мене братик-близнюк цього листочка!» – і показує свою рамку, промовляючи назву дерева. Так самостійно досліджують та вивчають дерева та їхні листочки.

Для закріплення набутих знань під час прогулянки педагоги організують розвивальні екологічні ігри, які мотивують дошкільників своїми завданнями, які спрямовані на всебічний розвиток особистості.

Екологічна гра «Сортуємо сміття»

Вік: старший дошкільний.

Мета: вчити дітей сортувати сміття в залежності від матеріалу; виробляти звичку раціонально та правильно утилізувати відходи; розвивати мислення, мовлення, пам'ять; виховувати екологічність дітей, любов до навколишнього світу.

Ігрове завдання: посортувати сміття з різних матеріалів у відповідні контейнери.

Правила гри: уважно слухати вихователя; по черзі відповідати та сортувати сміття.

Результат гри: діти вміють сортувати сміття.

Матеріали: картинка тітоньки Сова, зображення контейнерів та сміття з різних матеріалів.

Хід гри: Діти, до нас у гості завітала тітонька Сова. Вона розповіла, що її лісові друзі не знають порядку, не вміють сортувати сміття і тому відповідно розкидають його по всьому лісі. Тітонька Сова просить допомогти їй та навчити лісових мешканців сортувати сміття. Для цього у нас є контейнери та картинки з різним сміттям, яке нам потрібно посортувати. Але спочатку з'ясуємо, яке сміття для якого контейнера. Синій контейнер для пластику, зелений – для скла, червоний – для металу, а жовтий – для паперу. Отже, тепер ви знаєте яке сміття, куди сортувати. Тому розпочинаймо.

Ускладнення: розказати, як ми можемо слідкувати за чистотою навколишнього світу; як можемо допомагати дорослим у дотриманні порядку.

Отже, пізнання найкраще відбувається в процесі практичної діяльності дитини, тобто може реалізовуватись лише у власній, самостійній діяльності, що найближче підводить дитину до експериментування, в іграх, які носять дослідницький (експериментальний) характер.

Сучасна педагогіка ставить вимогу формувати у дітей дійову, активну любов до природи, яка починається з бережного ставлення до рослин та тварин і розвивається в усвідомлену потребу дбати про те, що ти відповідальний як особистість. Ефективне використання пошукової діяльності та дитячого експериментування сприяє засвоєнню дітьми нескладних причинно-наслідкових зв'язків і взаємозалежностей у природі, формуванню пізнавальної активності, свідомого ставлення до природних об'єктів. Проведення дослідів викликає у дошкільників потребу в знаннях, почуття радості від пізнання нового, самостійного маленького відкриття, розвиває логічне мислення, спостережливість, допитливість, збагачує словниковий запис в дітей та розвиває пізнавальний інтерес до природи.

Ознайомлення дітей з природою посідає одне з найважливіших місць у системі загального виховання дитини, оскільки природа є джерелом всебічного розвитку дитини. Тому дошкільна освіта сьогодні має на меті завдання максимально оптимізувати діяльність працівників, як фактор ознайомлення дошкільників з природою шляхом використання найраціональнішої форм, методів та прийомів роботи з дітьми. Отже навчити малюка сприймати природу, відчутти себе її частинкою, ставитись до природного оточення з любов'ю та бережно повинен дорослий. Саме педагог впроваджуючи запропонований європейський досвід у закладах освіти України формує у дітей екологічну культуру та моральну відповідальність за кожен живу істоту. Тому у закладах вищої освіти мають бути розроблені спеціальні навчальні дисципліни, факультативні заняття, студентські гуртки, де студенти зможуть опанувати

теоретико-методичні основи організації процесу екологічного виховання дошкільників та молодших школярів на основі Європейського досвіду. Так у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського на факультеті дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної реалізовується Project: 101085524 – EcoEdEU –ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach». Під час читання факультативних занять, участі у конференціях, круглих столах та віртуальній екскурсії студенти спеціальностей 013 Початкова освіта знайомляться з ідеями природовідповідної освіти та виховання, з методичними євроінтеграційними формами, методами, прийомами, європейськими підходами до роботи з дітьми в природних умовах.

Висновки. Любов до дітей, прагнення виховати їх небайдужими до всього, що їх оточує, до кожної тварини, до рослини, до планети Земля в цілому і надихає педагогів та майбутніх вихователів на пошук найбільш цікавих та найефективніших форм, методів, прийомів роботи з дітьми.

Отже, впровадження європейського досвіду в закладах дошкільної освіти, щодо формування екологічної культури позитивно впливатиме на розвиток дитини як особистості. У неї буде виховуватись позитивні якості, бережне ставлення до всього, що є в навколишньому світі, а також екологічна компетентність, що знаходить продовження свого розвитку в початковій школі та впродовж життя.

Література:

1. Карук І. В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників // Інноваційна педагогіка. 20. 2022, С. 142-146. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-2-30>
2. Лисенко Н. Екологічне виховання дітей дошкільного віку : Навч. Посібник. Львів, 1994. 144 с.
3. Маршацька В. Природа розкриває свої таємниці // Дошкільне виховання. 1999. №7, С.14-15.
4. Плохій З. Природа як пізнавальна цінність // Дошкільне виховання. 6. 2001, С. 7-9.
5. Присяжнюк Л. А. Екологічний квест як освітня технологія // Дошкільне виховання. 6. 2018, С. 12-17.
6. Присяжнюк Л. А., Колеснік К. А., Карук І. В., Король А. В. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації середовищного підходу до організації освітнього процесу в закладах дошкільної і початкової освіти в контексті впровадження європейського досвіду // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 161-173.
7. Пустовіт Наталя, Локшина Олена. Обереігаємо довкілля // Дошкільне виховання, 1999. №6. С8-9.
8. Стахова І. А. Творчий підхід до організації природничо-наукової підготовки

майбутніх учителів початкової школи. Молодий вчений. 5.2 (57.2). 2018 С. 127-130.

9. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

10. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. I, 404-414. DOI:<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

References:

1. Karuk, I. V. (2022). Gra-eksperimentuvannya jak zasib rozvitku doslidnic'koї aktivnosti doshkil'nikov [Game-experimentation as a means of developing research activity of preschoolers]. *Innovacijna pedagogika - Innovative pedagogy*, 20. 2022, 142-146. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-2-30> [in Ukrainian].

2. Lisenko, N. (1994). Ekologichne vihovannya ditej doshkil'nogo viku [Ecological education of children of preschool age]. L'viv [in Ukrainian].

3. Marshac'ka, V. (1999). Priroda rozkrivae svoї taemnici [Nature reveals its secrets]. *Doshkil'ne vihovannya - Preschool education*, 7, 14-15. [in Ukrainian].

4. Plohij, Z. (2001). Priroda jak piznaval'na cinnist' [Nature as cognitive value]. *Doshkil'ne vihovannya - Preschool education*, 6. 2001, 7-9. [in Ukrainian].

5. Priszazhnjuk, L. A. (2018). Ekologichnij kvest jak osvittnja tehnologija [Ecological quest as an educational technology]. *Doshkil'ne vihovannya - Preschool education*, 6. 2018, 12-17. [in Ukrainian].

6. Priszazhnjuk, L. A., Kolesnik, K. A., Karuk, I. V., Korol', A. V. (2022). Pidgotovka majbutnih pedagogiv do realizacii seredovishhnogo pidhodu do organizacii osvitt'ogo procesu v zakladah doshkil'noї i pochatkovoї osviti v konteksti vprovadzhennja evropejs'kogo dosvidu [Preparation of future teachers to implement an environmental approach to the organization of the educational process in preschool and primary education institutions in the context of the implementation of European experience]. *Suchasni informacijni tehnologiji ta innovacijni metodiki navchannja u pidgotovci fahivciv: metodologija, teorija, dosvid, problem – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*, 64, 161-173. [in Ukrainian].

7. Pustovit, Natalja, Lokshina, Olena. (1999). Oberigaemo dovkillja [We protect the environment]. *Doshkil'ne vihovannya - Preschool education*, 6. 8-9 [in Ukrainian].

8. Stahova, I. A. (2018). Tvorchij pidhid do organizacii prirodnicHO-naukovoї pidgotovki majbutnih uchiteliv pochatkovoї shkoli [Creative approach to the organization of natural science training of future primary school teachers]. *Molodij vchenij - A young scientist*, 5.2 (57.2), 127-130 [in Ukrainian].

9. Demchenko, Olena, Kazmirchuk, Natalia, Zhovnych, Olesia, Stakhova, Inna, Podorozhnyi, Vadym, Baranovska, Iryna. (2022). Proceedings from International Scientific Conference “PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY.

Funded by
the European Union

INTEGRATION. EDUCATION”. (pp. 31-46). Retrieved from <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866> [in English].

10. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiashniuk, L., Shykyrynska, O., Vyshkivska, V., Komarivska, N. (2022). The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. I, 404-414. DOI:<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838> [in English].